

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Eigen haard is goud waard? Een studie naar de woonsituatie, het verhuisgedrag en recidive van (ex-)gedetineerden

Wensveen, M.

Citation

Wensveen, M. (2020, January 16). *Eigen haard is goud waard? Een studie naar de woonsituatie, het verhuisgedrag en recidive van (ex-)gedetineerden*. Meijers-reeks. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/82701>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/82701>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/82701> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Wensveen, M.

Title: Eigen haard is goud waard? Een studie naar de woonsituatie, het verhuisgedrag en recidive van (ex-)gedetineerden

Issue Date: 2020-01-16

2 | Dakloosheid voor en na een detentiestraf¹

2.1 INLEIDING

Voor een goede re-integratie is het van belang dat de terugkeer in de samenleving zo voorspoedig mogelijk verloopt. Het hebben van een stabiele woonsituatie is hierbij een voorwaarde (Bradley, Oliver, Richardson & Slayter, 2001; Petersilia, 2003; Baldry, McDonnell, Maplestone & Peeters, 2006). Voor dakloze ex-gedetineerden is het veel moeilijker hun leven weer op de rit te krijgen dan voor ex-gedetineerden met huisvesting. Dakloosheid werkt namelijk door op verschillende gebieden die voor een succesvolle re-integratie belangrijk zijn. Zonder huisvesting is het bijvoorbeeld lastig om werk te vinden of een uitering aan te vragen (Ferguson, 2018; Slesnick e.a., 2018). Bovendien kampen relatief veel daklozen met psychische problemen en problemen met middelengebruik (Baldry e.a., 2003; Didenko & Pankratz, 2007; Khandor & Mason, 2007), terwijl dakloos zijn de voortzetting van een behandeling voor een verslaving juist bemoeilijkt (Bradley e.a., 2001; Fontaine & Biess, 2012). Verder verkeren daklozen vaak in een sociaal isolement (Dyb, 2009), terwijl we weten dat juist een goed sociaal netwerk erg belangrijk is voor re-integratie (Boman & Mowen, 2017). Gedetineerden herkennen zelf ook dat huisvesting belangrijk is voor het stoppen met crimineel gedrag na vrijlating (Williams e.a., 2012).

Ook voor de maatschappij is dakloosheid onwenselijk. Naast het streven iedereen in Nederland in basisbehoeften te voorzien, veroorzaken daklozen bij de andere burgers gevoelens van onveiligheid (De Boye, Fijnaut & Goethals, 1999). Het is dus van groot belang dat gedetineerden bij vrijlating uit detentie over stabiele huisvesting beschikken. Dit kan de resocialisatie voorspoedigen en daarmee ook de kans op recidive verkleinen, en bovendien veiligheidsgevoelens vergroten.

Hoewel dakloosheid onder de Nederlandse bevolking heel weinig voorkomt, is dit probleem onder (ex)-gedetineerden een stuk prominenter. Van gedetineerden is bekend dat hun woonsituatie, evenals hun andere sociaaleconomische omstandigheden, reeds voorafgaand aan detentie relatief slecht is. Zo is het percentage daklozen bij aanvang van detentie in verschillende Nederlandse studies tussen de 10 en 23 procent (Van den Braak e.a., 2003; Van Galen

1 Een eerdere versie van dit hoofdstuk is gepubliceerd als: Wensveen, M., Palmen, J.M.H., Ramakers, A.A.T., Dirkzwager, A. & Nieuwbeerta, P. (2016). Terug naar huis? Veranderingen in woonsituaties tijdens detentie en na vrijlating. *Tijdschrift voor Criminologie*, 58(1), 28-55.

e.a., 1998), terwijl in de gehele Nederlandse bevolking dit percentage wordt geschat op 0,17 procent (Coumans, 2011). Onder dakloosheid verstaan we in Nederlands onderzoek doorgaans zowel het op straat leven, als het gebruik maken van een nachtopvang of crisisopvang, als ook het op niet-structurele basis slapen bij familie of vrienden, zonder vaste verblijfplaats (Coumans, 2011).

Dakloosheid komt dus relatief vaak voor voorafgaand aan een detentiestraf. Maar tijdens en na detentie kunnen woonsituaties ook nog veelvuldig veranderen. Sommige gedetineerden zijn in staat om hun eigen huisvesting te behouden, maar anderen raken hun huisvesting kwijt en gaan op zoek naar andere vormen van huisvesting (More & Weijters, 2011; Noordhuizen & Weijters, 2012; Baldry e.a., 2006; Visser e.a., 2004). Onduidelijk is echter in hoeverre detentie een risicofactor vormt voor dakloosheid (kans op dakloosheid neemt toe vanwege problemen om de huidige woonsituatie te handhaven) of juist een protectieve factor (in detentie kan professionele hulp geboden worden bij het vinden van huisvesting). Verder ontbreekt kennis over wanneer de meeste verschuivingen naar en vanuit dakloosheid plaatsvinden, en hoe structureel die veranderingen zijn. Gebeurt dit tijdens detentie, direct na vrijlating of in de eerste maanden na detentie? Is iemand na vrijlating kortdurend dakloos of houdt de dakloosheid over langere tijd aan?

De voornaamste reden dat er nog onduidelijkheid bestaat over dakloosheid onder (ex-)gedetineerden is gelegen in het gebrek aan adequaat longitudinaal en grootschalig onderzoek waarbij hier op individueel niveau en zeer gedetailleerd naar wordt gekeken. Adequaat onderzoek naar dakloosheid voor en na detentie is namelijk zowel internationaal als nationaal gezien nog beperkt, zeker in vergelijking met onderzoek naar andere levensdomeinen, zoals de werksituatie en het welzijn van partners en kinderen (Travis e.a., 2014). Veel studies over de woonsituatie van (ex-)gedetineerden baseren hun conclusies op kleine onderzoeksgroepen en cross-sectionele data (zie bijv. Dyb, 2009; Van den Braak e.a., 2003). Andere studies kennen bijvoorbeeld veel selectieve uitval (More & Weijters, 2011) of betrekken niet of nauwelijks achtergrondkenmerken in de analyses. Noordhuizen en Weijters (2012) bekijken de problematiek op het gebied van huisvesting bijvoorbeeld alleen in relatie tot enkele justitiële kenmerken (o.a. type delict).

Dit artikel beoogt een bijdrage te leveren aan de bestaande literatuur over dakloosheid onder gedetineerden voor en na detentie en doet dit door drie centrale onderzoeksvragen te beantwoorden:

1. *In welke mate komt dakloosheid voor en na een detentiestraf voor?*
2. *In hoeverre raken gedetineerden na vrijlating dakloos en in hoeverre lukt het dakloze gedetineerden na vrijlating wel over huisvesting te beschikken?*
3. *In hoeverre hangen woonkenmerken, detentiekenmerken en persoonlijke kenmerken van gedetineerden samen met dakloosheid na detentie?*

Bij het beantwoorden van deze vragen wordt gebruik gemaakt van zowel zelfrapportage data als officieel geregistreerde data. De data zijn onderdeel van het Prison Project, een grootschalig, longitudinaal onderzoek naar de gevolgen van detentie, waarin 867 (ex-)gedetineerden meerdere keren geïnterviewd zijn voor en na detentie. Hiernaast beschikken we over de bij de gemeente geregistreerde woongegevens van alle respondenten. De interviewdata in combinatie met de officieel geregistreerde woonsituaties zowel voor als na detentie maken dit onderzoek een belangrijke toevoeging op eerder onderzoek.

2.2 THEORIE

Dakloosheid komt in Nederland niet veel voor. In 2011 was ongeveer 0,17 procent van de Nederlandse bevolking dakloos (Coumans, 2011). Meer dan de helft van alle daklozen was tussen de 30 en 50 jaar oud, een kwart was tussen de 18 en 30 jaar, en de rest tussen de 50 en 65. Daarnaast was de helft van Nederlandse afkomst en had 40 procent een niet-Westerse achtergrond (CBS, 2016).

Redenen dat iemand dakloos raakt kunnen verschillend zijn. Het niet meer kunnen betalen van de huur of hypotheek vanwege een gebrek aan inkomen is een belangrijke reden (Anderson & Christian, 2003). Daarnaast kan een verloren baan, een verbroken relatie (Van Laere, 2017) of problemen met huisgenoten, zoals familie en vrienden, ervoor zorgen dat iemand niet meer thuis kan wonen (Buster e.a., 2015). Het kan ook voorkomen dat iemand wordt ontslagen uit de instantie waar deze persoon tijdelijk verbleef en (nog) geen nieuwe huisvesting heeft, of dat de huidige woning onbewoonbaar is geworden vanwege bijvoorbeeld brand (Anderson & Christian, 2003). Factoren die verder de kans op dakloosheid vergroten, zijn psychische problemen, alcoholmisbruik en gokverslaving (Van Laere e.a., 2017; Crane e.a., 2005) en het ontbreken van sociale steun uit de omgeving (Plos, 2008). Daarnaast wordt het hebben van een verleden in een instituut, waaronder detentie, ook genoemd als oorzaak van dakloosheid (Plos, 2008). Ook structurele factoren, zoals te weinig aanbod van sociale huurwoningen, kunnen bijdragen aan dakloosheid (Anderson & Christian, 2003).

Als een mogelijke oorzaak van dakloosheid wordt ook detentie genoemd. Een gevangenisstraf uitzitten is een *life event*, met mogelijk grote gevolgen, zoals het verliezen van de woning. In Nederland worden jaarlijks ongeveer 31.000 personen ingesloten in een huis van bewaring of een gevangenis. De ruime meerderheid van hen zit niet langer dan een paar weken of een paar maanden in detentie. Slechts zeven procent zit langer dan een jaar vast en drie procent langer dan twee jaar (De Loeff e.a., 2018). Gezien de relatief korte detentieperiode kan verwacht worden dat een substantieel deel van de gedetineerden die voor detentie over huisvesting beschikten na vrijlating hiernaar terug kan keren. Daarentegen zal ook gelden voor gedetineerden die voor

detentie dakloos waren, dat zij een grote kans hebben om dit te blijven (Dyb, 2009).

Ondanks de relatief korte detentieperiode in ons land veranderen toch ook veel gedetineerden tijdens en na detentie van woonsituatie: dakloze gedetineerden vinden een woning, of gedetineerden met woning raken deze kwijt. De vraag is uiteraard van welke (ex-)gedetineerden verwacht kan worden dat ze een relatief grotere kans hebben om dakloos te raken of juist huisvesting te verkrijgen. De hiervoor besproken redenen voor dakloosheid kunnen eveneens een rol spelen bij gedetineerden, waardoor zij niet alleen te maken hebben met hun detentieverleden, maar tevens met bijvoorbeeld werkloosheid en een daarmee samenhangend gebrek aan inkomen, een verbroken relatie of het ontbreken van steun uit de omgeving. Dit zou vervolgens de kans op dakloosheid verder kunnen vergroten. Wij bespreken hieronder een aantal economische, sociale en aan detentie gerelateerde factoren die volgens sociaalwetenschappelijke en criminologische theorieën mogelijk samenhangen met het dakloos raken of verkrijgen van huisvesting. Zo kunnen verschillende factoren worden afgeleid die aanleiding kunnen zijn tot een vergrote kans op dakloosheid.

De economische dakloosheidstheorie van O'Flaherty (2004; Curtis e.a., 2013) beredeneert dat dakloosheid het resultaat is van een samenloop van slechte omstandigheden. O'Flaherty (2004) vindt daarbij dat inkomen een van de belangrijkste factoren is bij dakloos raken. Wanneer sprake is van voldoende inkomen, is er een buffer bij tegenslagen, zoals werkloosheid, om toch huisvesting te behouden (Curtis e.a., 2013). Dit kan ook gelden voor een periode in detentie. Als een gedetineerde zijn of haar inkomen behoudt, wat met name mogelijk zal zijn bij relatief kortere detentiestraffen, is het gemakkelijker om de woning te behouden dan wanneer sprake is van werkloosheid of schulden.

Ook Saunders (1978; Elsinga, 1994) stelt dat het wel of niet behouden of verkrijgen van huisvesting afhankelijk is van de economische situatie van gedetineerden. Om een woning te huren of te kopen is geld nodig. Personen met een baan zullen relatief meer geld tot hun beschikking hebben, waardoor ze eenvoudiger de financiële lasten van een (eigen) huis kunnen opbrengen (Vos, 2008). Hierbij geldt over het algemeen dat huurders een zwakker economisch profiel hebben dan kopers (Winters & Marchal, 2004). Het economisch profiel zal voor personen zonder vaste huisvesting wellicht nog zwakker zijn. Bovendien kan dit profiel met name tijdens langere detentie (verder) verzwakken, omdat gedetineerden hun baan en inkomen kunnen verliezen (Noordhuizen & Weijters, 2012). Personen die lange tijd in detentie hebben gezeten en daardoor mogelijk minder financiële armslag hebben, zullen minder eenvoudig de lasten voor een huis kunnen opbrengen. Gedetineerden met voorafgaand aan detentie een beter economisch profiel (met werk, zonder schulden) zullen volgens het economische perspectief relatief beter in staat zijn een vaste woonsituatie te behouden, en een relatief kleinere kans hebben om na detentie

dakloos te raken. Daartegenover staat dat personen met een zwakker economisch profiel dus een grotere kans hebben om na vrijlating dakloos te zijn.

Uit de sociale controletheorie zijn sociale factoren af te leiden die kunnen leiden tot verschillende woonpatronen. Deze factoren zijn gebaseerd op de gedachte dat met name sociale relaties van gedetineerden samenhangen met hun woonsituatie. Volgens de sociale controletheorie zou een sterke binding met (conventionele) ouders of anderen tot meer sociale controle en minder onconventioneel gedrag leiden (Hirschi, 1969). Maar diezelfde sociale bindingen kunnen ook zorgen voor instrumentele steun, zoals materiële en financiële hulp (Colvin e.a., 2002). Volgens de noties van de sociale controletheorie kunnen ook andere hulpbronnen voortkomen uit sociale relaties (Wolff & Draine, 2004). Een voorbeeld hiervan is directe toegang tot huisvesting of connecties naar anderen die weer toegang kunnen verschaffen tot huisvesting (Wolff & Draine, 2004). Het belang van goede relaties tussen de gedetineerde en zijn familie of vrienden wordt ook ondersteund in algemener onderzoek naar re-integratie (Visher & Travis, 2003). Hieruit volgt dat gedetineerden met conventionele bindingen (ouders, partner, kinderen) een grotere kans zullen hebben om na detentie een woning te hebben en een kleinere kans om dakloos te zijn. Tijdens detentie kunnen sociale bindingen verzwakken, waardoor een gedetineerde wellicht minder steun van deze personen ontvangt of niet meer bij hen in huis terecht kan. In deze gevallen moet de ex-gedetineerde op zoek naar nieuwe huisvesting. Als dit niet lukt, raakt hij of zij dakloos. Gedetineerden die voorafgaand aan detentie bij ouders of partner wonen, zullen hier naar verwachting vaker kunnen terugkeren dan gedetineerden die alleen woonden of inwoonden bij anderen met wie de binding minder sterk is. Een zwaardere detentieverleden (een langere detentieduur en al eerder in detentie hebben gezeten) zal daarbij de sociale bindingen waarschijnlijk meer verzwakken dan een lichtere detentieverleden, en dus de kans op dakloosheid vergroten. Voor personen die voorafgaand aan detentie dakloos waren, is de verwachting dat, gezien hun zwakkere sociale bindingen, de situatie veelal hetzelfde blijft.

Ook theorieën omtrent stigma kunnen het verband tussen detentie en dakloosheid verklaren (Warner, 2015). Het stigma 'ex-gedetineerde' kan gevolgen hebben voor de verdere levensloop (Becker, 1963). Ex-gedetineerden kunnen bijvoorbeeld hun baan verliezen of geen werk vinden, omdat werkgevers niet iemand met een strafblad in dienst willen nemen (Pager e.a., 2009). Een dergelijk label kan ook leiden tot sociale exclusie (Warner, 2015), omdat de omgeving niet wil omgaan met een ex-gedetineerde. Deze sociale exclusie of het gebrek aan inkomen, kan ertoe leiden dat de gedetineerde zijn huis kwijtraakt. Vanwege het stigma kan het vinden van een nieuwe woonplek lastig zijn. Particulier huren is soms een probleem, omdat verhuurders geen ex-gedetineerde in hun huis willen (Evans & Porter, 2015; Dirkzwager e.a., 2015). Aan de andere kant gelden lange wachtlijsten voor sociale huur, wat ook dit een lastige optie maakt, gezien de urgente situatie waarin ex-gedetineerden zich doorgaans bevinden (Fontaine & Biess, 2012). Dit alles kan ertoe

leiden dat de ex-gedetineerde dakloos raakt. Verwacht kan worden dat bepaalde detentiekennmerken samenhangen met het ervaren stigma. Zo zullen gedetineerden die een geweldsdelict hebben gepleegd wellicht erger gestigmatiseerd worden dan vermogensdelinquenten (Levenson e.a., 2007). Ook zullen een langere detentieduur en eerdere detentiestraffen bijdragen aan het stigma. Daarnaast is het mogelijk dat gedetineerden die voor detentie in een buurt met een hogere sociale status en/of buiten een van de vier grote steden woonden, erger gestigmatiseerd worden, omdat bewoners van deze steden en buurten minder gewend zijn aan (ex-)gedetineerden. Deze factoren kunnen er daarmee voor zorgen dat het nog lastiger wordt om huisvesting te vinden of behouden en daardoor de kans op dakloosheid vergroten.

Bovenstaande theorieën, gecombineerd met eerder onderzoek naar dakloosheid onder de algemene bevolking, leiden tot de verwachting dat gedetineerden met bepaalde kenmerken een grotere of juist kleinere kans hebben op dakloosheid na hun detentie. Kenmerken waarvan met name verwacht wordt dat ze samenhangen met (minder) dakloosheid na detentie zijn bijvoorbeeld het hebben van een partner en werk, het samenwonen met anderen voor detentie, middelengebruik en detentiekennmerken zoals detentieduur.

2.3 EERDER ONDERZOEK

Eerder onderzoek naar dakloosheid na detentie geeft het beeld dat gedetineerden relatief vaak dakloos raken na een verblijf in detentie (Baldry e.a., 2006). Een belangrijke kanttekening bij eerdere onderzoeken is echter dat ze lastig te vergelijken zijn. Dit heeft drie hoofdoorzaken:

- 1) Studies maken gebruik van verschillende definities van dakloosheid. Sommige studies gebruiken, net als de huidige studie, de bredere definitie van dakloosheid, waaronder naast op straat slapen, ook slapen in opvangsituaties en steeds kortdurend bij verschillende familieleden en kennissen verblijven, valt (Dyb, 2009; Williams, Poyser & Hopkins, 2012; Van den Braak e.a., 2003; Janssen, 1999). Andere studies gebruiken de nauwere definitie en gaan alleen uit van dakloosheid bij op straat leven (Baldry e.a., 2006; Visser e.a., 2004; More & Weijters, 2011). Mettraux en Culhane (2004) gaan bij dakloosheid in hun studie enkel uit van overnachtingen in opvangcentra, waardoor juist de ex-gedetineerden die op straat slapen wegvallen.

Tabel 2.1. Studies naar detentie en dakloosheid

<i>Auteurs(s)</i>	<i>Jaartal</i>	<i>Land</i>	<i>Zelfrapportage of registratiedata</i>	<i>Definitie dakloosheid</i>	<i>N</i>	<i>Follow-up periode</i>	<i>Dakloosheid voor detentie</i>	<i>Dakloosheid na detentie</i>	<i>Samenvatting dakloosheid en kenmerken gedetineerden</i>	<i>Conclusies</i>
<i>International or cross-sectional</i>										
Dyb	2009	Noorwegen	Zelfrapportage	Breed	299	nvt	Een derde	Twee derde	Getrouwd zijn, inkomen uit werk hebben en een korte detentieduur vergroten de kans op huisvesting.	Bij uitstroom uit detentie was een groter percentage van de gedetineerden dakloos dan voorafgaand aan detentie.
Niven & Olugundoye	2002	Verenigd Koninkrijk	Zelfrapportage	Breed	2011	nvt	15 procent	33 procent	Het hebben van werk is gerelateerd aan een grotere kans op huisvesting.	Bij uitstroom uit detentie was een groter percentage van de gedetineerden dakloos dan voorafgaand aan detentie.
Niven & Stewart	2005	Verenigd Koninkrijk	Zelfrapportage	Breed	1945	nvt	14 procent	8 procent	Een jongere leeftijd vergroot de kans op huisvesting na vrijlating, evenals beschikken over huisvesting voor detentie, en het niet hebben van drugproblemen.	Bij uitstroom uit detentie was een kleiner percentage van de gedetineerden dakloos dan voorafgaand aan detentie.
Williams, Foyser & Hopkins	2012	Verenigd Koninkrijk	Zelfrapportage	Breed	1435	nvt	15 procent	Bijna 50 procent	Dakloosheid voor detentie en eerdere detentiestrafen vergroten de kans op dakloosheid na vrijlating, evenals alcohol- en drugsproblemen. Detentieduur was niet gerelateerd aan dakloosheid na vrijlating.	Bij uitstroom uit detentie was een groter percentage van de gedetineerden dakloos dan voorafgaand aan detentie.
Wolf, Shi & Schumann	2012	Verenigde Staten	Zelfrapportage	Overig: not having a safe place to live	396	nvt		23 procent	Een kortere detentieduur verklaart significant de kans op dakloosheid na vrijlating. Een hogere leeftijd hangt eveneens samen met een kleinere kans op huisvesting.	Geen toe- of afname in dakloosheid onderzocht.
<i>International or longitudinal</i>										
Baldry e.a.	2006	Australië	Zelfrapportage	Nauw	238	Negen maanden	18 procent	21 procent	Het hebben van werk vergroot de kans op huisvesting na detentie. Daarentegen verkleinen alcohol- en drugsgebruik de kans op huisvesting.	Geen significant verschil in algehele percentage daklozen voor en na detentie.
Metraux & Culhane	2004	Verenigde Staten	Registratiedata	Overig: post-release shelter stay	4824	Twee jaar	7 procent	11 procent	Dakloosheid voor detentie vergroot de kans op dakloosheid na detentie, evenals etnische afkomst en een hogere leeftijd. Eerdere detentiestrafen vergroten deze kans niet.	Bij uitstroom uit detentie was een groter percentage van de gedetineerden dakloos dan voorafgaand aan detentie.
Visher, La Vigne & Travis	2004	Verenigde Staten	Zelfrapportage	Nauw/breed	268	Var tot zes maanden	3,4 procent	2 procent/7 procent	n.v.t.	Bij uitstroom uit detentie was een kleiner percentage van de gedetineerden dakloos dan voorafgaand aan detentie.
Visher, Yahner & La Vigne	2010	Verenigde Staten	Zelfrapportage	Breed	652	Zeven maanden		4 procent	Familie is een belangrijke factor in het hebben van huisvesting na vrijlating.	Geen toe- of afname in dakloosheid onderzocht.
<i>Netherlands in cross-sectional</i>										
Van den Braak e.a.	2003	Nederland	Zelfrapportage	Breed	464	nvt	23 procent	28 procent	Een langere detentieduur, drugsgebruik, werkloosheid, dakloosheid voor detentie en een allochtone afkomst vergroten de kans op dakloosheid na detentie.	Bij uitstroom uit detentie was een groter percentage van de gedetineerden dakloos dan voorafgaand aan detentie.
<i>Netherlands in longitudinal</i>										
Van Galen, Niemoijer & Belgers	1998	Nederland	Zelfrapportage	Breed	30	Drie maanden	10 procent	25 procent	Factoren die samenhangen met de kans op dakloosheid na detentie zijn de woonstake voor detentie, detentieduur, werk, leeftijd en verslaving.	Bij uitstroom uit detentie was een groter percentage van de gedetineerden dakloos dan voorafgaand aan detentie.
Janssen	1999	Nederland	Zelfrapportage	Breed	50	Zes maanden	12 procent	26 procent	Als factoren bij het verliezen van de woonruimte geven gedetineerden zelf aan: echtscheiding, ontruiming van de woning tijdens detentie, verlies van inkomen en weg willen uit het criminele milieu.	Bij uitstroom uit detentie was een groter percentage van de gedetineerden dakloos dan voorafgaand aan detentie.
More & Weijters	2011	Nederland	Registratiedata	Breed	122	Zes maanden	20 procent	14 procent bij ontslag	Eerdere detentiestrafen en een langere detentieduur vergroten de kans op dakloosheid na vrijlating. Het hebben van een geregistreerde partner, een lagere leeftijd en een autochtoone afkomst verkleinen juist deze kans.	Bij uitstroom uit detentie was een kleiner percentage van de gedetineerden dakloos dan voorafgaand aan detentie. In de zes maanden daarna neemt dakloosheid weer toe.
Noordhuizen & Weijters	2012	Nederland	Registratiedata	Breed	1415	Zes maanden	19 procent	17 procent	Een langere detentieduur vergroot de kans om tijdens detentie huisvesting te verkrijgen.	Bij uitstroom uit detentie was een kleiner percentage van de gedetineerden dakloos dan voorafgaand aan detentie.

Het hanteren van verschillende definities kan tot verschillen in uitkomsten leiden. Zo is het percentage dakloosheid na vrijlating in het onderzoek van Baldry en collega's (2006) in Australië bij gebruik van de nauwe definitie van dakloosheid 21 procent, maar wanneer de bredere definitie gebruikt zou worden, geven zij aan dat vrijwel alle gedetineerden na vrijlating dakloos zouden zijn.

2) Uitkomsten van onderzoek naar dakloosheid onder (ex-)gedetineerden zijn ook erg afhankelijk van de geografische context van het onderzoek (in welk land is het onderzoek gedaan, of beperkt het onderzoek zich enkel tot een grote stad?) Eerdere Nederlandse studies vonden bijvoorbeeld een percentage van maximaal 26 procent dakloosheid onder ex-gedetineerden (Janssen, 1999), terwijl Engels onderzoek richting 50 procent gaat (Williams, Poyser & Hopkins, 2012) en Australisch onderzoek zelfs nog verder (Baldry e.a., 2006)

3) Tot slot dient er een onderscheid gemaakt te worden tussen cross-sectionele en longitudinale studies naar dakloosheid. Cross-sectionele studies maken, noodgedwongen, vaak gebruik van verwachtingen voor toekomstige woonsituaties in plaats van daadwerkelijke woonsituaties na detentie. Van dit soort verwachtingen tijdens detentie weten we dat ze een vertekend beeld kunnen geven (Van de Braak e.a., 2003).

In de nu volgende bespreking van onderzoeksresultaten zal daarom telkens aangegeven worden welke definitie van dakloosheid gebruikt werd, in welke context het onderzoek plaatsgevonden heeft, en of het een cross-sectionele of een longitudinale studie betrof (zie ook Tabel 2.1).

Onderstaande studies naar detentie en huisvesting hebben een cross-sectionele onderzoeksopzet. Uit deze cross-sectionele onderzoeken blijkt dat er sprake is van veel dakloosheid na vrijlating. Zo vond Dyb (2009) in haar onderzoek naar 299 Noorse gevangenen dat voor detentie een derde van de gevangenen dakloos was, terwijl twee derde tijdens detentie aangaf straks dakloos te worden. Zij maakte hierbij gebruik van de bredere definitie van dakloosheid. De een derde die na detentie wel vaste huisvesting heeft, had dit over het algemeen voor detentie ook al en omgekeerd waren de respondenten die na vrijlating dakloos waren, dit ook voor detentie al (Dyb, 2009). Uit meerdere onderzoeken onder gedetineerden in Engeland en Wales bleek eveneens dat een derde van de gedetineerden dakloos was voorafgaand aan detentie (Kirkwood & Richley, 2008) en nog eens een derde hun huisvesting verloor tijdens detentie (Niven & Olagundoye, 2002; Williams, Poyser & Hopkins, 2012). Niven en Stewart (2005) vonden echter dat dakloosheid juist afnam van 14 tot 8 procent. Al deze studies maakten gebruik van de brede definitie van dakloosheid. In het onderzoek van Niven en Stewart (2005) bleek daarnaast dat wie voor detentie een eigen huis had, een significant grotere kans had om bij vrijlating huisvesting geregeld te hebben. Van de gedetineer-

den die voor detentie dakloos waren, had een derde bij vrijlating wel de beschikking over huisvesting (Niven & Stewart, 2005). Wolff, Shi en Schumann (2012) onderzochten bijna 4.000 mannelijke gedetineerden in de Verenigde Staten. Van hen gaf iets meer dan driekwart aan (77 procent) dat ze een woonplek hadden om na vrijlating naartoe te gaan. Dit aandeel werd lager naarmate de detentieduur langer werd. Met deze cross-sectionele onderzoeken is het echter minder goed mogelijk om veranderingen in de woonsituatie toe te schrijven aan de detentiestraf. De woonsituatie na vrijlating wordt veelal gebaseerd op verwachtingen tijdens detentie en niet op de daadwerkelijke situatie (Dyb, 2009; Kirkwood & Richley, 2008; Williams e.a., 2012). Dit kan een over- of onderschatting van het aandeel daklozen geven.

Er zijn ook een aantal longitudinale studies gedaan naar het verband tussen detentie en dakloosheid. Uit deze onderzoeken komen verschillende resultaten naar voren. Sommige studies vinden een toename in het aandeel daklozen onder ex-gedetineerden (Baldry e.a., 2006; Metraux & Culhane, 2004), terwijl andere studies juist vinden dat dakloosheid afneemt (Visser e.a., 2004; More & Weijters, 2011). Het Amerikaanse *Returning Home* onderzoek (Visser e.a., 2004) bestaat uit meerdere metingen, zowel tijdens als na detentie, en is daarmee beter in staat een verandering in de woonsituatie te meten dan cross-sectionele studies. Visser en collega's (2004) vonden dat de woonsituatie van 268 ex-gedetineerden niet slechter was dan voorafgaand aan detentie. Het aandeel zonder vaste huisvesting (dakloos volgens de brede definitie) was afgenomen van twaalf procent voor detentie tot ongeveer zeven procent zes maanden na vrijlating (Visser e.a., 2004). Dakloosheid in de nauwe definitie was eveneens afgenomen. Voorafgaand aan detentie was dit 3,4 procent, terwijl dit na vrijlating twee procent was. Wel had 40 procent van de gedetineerden voorafgaand aan detentie een eigen huis, vergeleken met 20 procent na vrijlating. Familie bleek een erg belangrijke factor in het behouden of verkrijgen van huisvesting na detentie. Zo vonden Visser, Yahner en La Vigne (2010) in een ander deel van het *Returning Home* onderzoek dat zeven maanden na vrijlating 84 procent van de 652 mannelijke gedetineerden bij familie inwoonde.

Australisch onderzoek van Baldry en collega's (2006) bestond eveneens uit een meting tijdens detentie en drie metingen na vrijlating. Dit onderzoek liet zien dat het percentage daklozen, volgens de nauwe definitie, onder een groep van 238 Australische gedetineerden niet significant verschilde voor (18 procent) en na (21 procent) detentie. Wanneer werd uitgesplitst naar de twee onderzochte staten, bleek dat dakloosheid in de ene staat sterk was toegenomen (van 20 tot 38 procent), terwijl het in de andere staat juist was afgenomen (van 12 tot 8 procent). Metraux en Culhane (2004) volgden twee jaar lang alle gedetineerden in New York die tussen 1995 en 1998 werden vrijgelaten. Elf procent van alle ex-gedetineerden raakte binnen twee jaar na vrijlating dakloos. Dakloosheid voorafgaand aan detentie vergroot hierbij de kans op dakloosheid na vrijlating (Metraux & Culhane, 2004). Zij definieerden dakloos hierbij als

gebruikmakend van een opvangfaciliteit voor daklozen. Bovenstaande studies komen vrijwel allen uit Angelsaksische landen.

2.3.1 Nederlands onderzoek

Volgens Beyens, Dirkzwager en Korf (2014) blijkt ook uit Nederlands onderzoek dat ex-gedetineerden relatief vaak dakloos zijn. Zo onderzochten Van den Braak en collega's (2003) de woonsituatie van 464 Nederlandse gedetineerden voor en na detentie, op basis van verwachtingen. Zij vonden dat 72 procent aangaf na detentie zeker of waarschijnlijk onderdak te hebben. Voor detentie beschikte 77 procent over huisvesting en was dus 23 procent dakloos, volgens de brede definitie. Van alle gedetineerden verwachtte 28 procent na vrijlating dakloos te zijn. Dit resultaat duidt daarmee niet op een grote verslechtering van de woonsituatie tijdens detentie.

In het longitudinale onderzoek van Janssen (1999) werden 50 gedetineerden tweemaal tijdens detentie en vervolgens zes maanden na vrijlating geïnterviewd. Bijna 90 procent beschikte voor detentie over huisvesting (Janssen, 1999), terwijl twaalf procent, volgens de brede definitie, dakloos was. Zes maanden na vrijlating was 26 procent dakloos. Het aandeel daklozen is dus tijdens detentie sterk opgelopen. De geringe onderzoeksgroep maakt het wel lastig de resultaten te generaliseren. Hetzelfde geldt voor het onderzoek van Van Galen en collega's (1998). Ook zij laten een toename zien van tien procent dakloosheid voor detentie tot 25 procent na vrijlating. Dit is echter over 30 respondenten. Het recentere onderzoek van More & Weijters (2011) betrof 10.838 gedetineerden in Nederland. Van hen is door middel van dossieronderzoek informatie beschikbaar over de woonsituatie voor detentie en op het moment van ontslag. Hierbij is ook gebruik gemaakt van de brede definitie van dakloosheid. Vervolgens is voor de situatie zes maanden na vrijlating informatie opgevraagd bij zes verschillende gemeenten. Deze informatie was echter beschikbaar voor slechts elf procent van de onderzoeksgroep, waardoor deze wordt teruggebracht tot 1.232 respondenten. Voor detentie had het grootste deel huisvesting (80 procent). Na detentie was dit 86 procent. Een deel van de respondenten met huisvesting voorafgaand aan detentie is dit verloren (5,5 procent), terwijl 35,7 procent van de gedetineerden die voor detentie dakloos waren, na vrijlating wel huisvesting heeft, voornamelijk vanwege een plek in de opvang (More & Weijters, 2011). Noordhuizen en Weijters (2012) vinden ongeveer dezelfde resultaten onder 1.415 (ex-)gedetineerden. Ook hier is sprake van een afname in het aandeel daklozen, met name omdat vrij veel daklozen tijdens detentie wel huisvesting verkrijgen.

De Nederlandse studies laten over het algemeen een gunstiger beeld zien dan de studies uit de Angelsaksische landen, met een kleiner percentage gedetineerden dat tijdens detentie de vaste woonsituatie verliest of een groter aandeel dat tijdens detentie huisvesting weet te verkrijgen.

2.3.2 Verklarende factoren bij het verband tussen detentie en dakloosheid

Uit al deze studies blijkt dat gedetineerden relatief vaak hun huisvesting verliezen en bij vrijlating dakloos zijn, zowel volgens een nauwe als een bredere definitie van dakloosheid. Studies die gebruik maken van een nauwe definitie vinden een aandeel daklozen na vrijlating dat varieert van 2 tot 21 procent. Studies die de bredere definitie hanteren vinden percentages daklozen tussen 4 en 66 procent. Hantering van de brede definitie leidt logischerwijs tot een groter aandeel daklozen. Toch blijkt het ook vaak een deel van de gedetineerden wel te lukken om hun huisvesting tijdens detentie te behouden, of om een nieuwe vaste plek te vinden. De cross-sectionele studies laten veelal zeer negatieve verwachtingen zien van gedetineerden over hun woonsituatie na detentie, terwijl uit de longitudinale studies blijkt dat de werkelijke situatie minder slecht is. Vrijwel alle studies tonen een groter aandeel daklozen na vrijlating, maar dit aandeel is wel kleiner dan de geschatte verwachtingen uit de cross-sectionele studies. Om beter inzicht te krijgen in het verband tussen detentie en dakloosheid is het tevens van belang individuele kenmerken van de gedetineerden te betrekken in de analyses. Hieronder worden enkele factoren besproken, waarvan in eerdere studies bleek dat ze gerelateerd zijn aan dakloosheid na detentie.

Verschillende kenmerken van de gedetineerden spelen een rol bij dakloos zijn na een detentiestraf (zie Tabel 2.1). De eerste belangrijke factor is de woonsituatie voorafgaand aan detentie. Uit meerdere onderzoeken blijkt dat beschikken over huisvesting voor detentie de kans op dakloosheid na vrijlating verkleint (Niven & Stewart, 2005; Williams e.a., 2012; Van den Braak e.a., 2003; Metraux & Culhane, 2004; Van Galen e.a., 1998). De verwachting voor het huidige onderzoek is eveneens dat gedetineerden die voor detentie huisvesting hebben na vrijlating vaker over huisvesting zullen beschikken dan gedetineerden die voor detentie dakloos waren. Detentiefactoren komen ook naar voren in eerdere studies als voorspellers van dakloosheid. Zo blijkt uit onderzoek van Dyb (2009) dat een kortere detentieduur de kans op huisvesting na vrijlating vergroot. Dit kwam eveneens naar voren in de studies van Wolff en collega's (2012), Baldry en collega's (2006), Van den Braak en collega's (2003) en More en Weijters (2011). Williams en collega's (2012) vonden daarentegen geen effect van detentieduur, terwijl Noordhuizen en Weijters (2012) concluderen dat een langere detentieduur de kans vergroot om huisvesting te verkrijgen tijdens detentie. Ook een zwaarder detentieverleden met eerdere detentiestrafen zou de kans op dakloosheid na vrijlating vergroten (Williams e.a., 2012; More & Weijters, 2011). Metraux en Culhane (2004) vonden daarentegen geen effect van eerdere detentiestrafen.

Met betrekking tot sociale kenmerken, vonden eerdere studies een effect van getrouwd zijn (Dyb, 2009), familie- en partnerbezoek tijdens detentie (Niven & Stewart, 2005), wonen bij familie (Visser e.a., 2010) en het hebben van een partner (More & Weijters, 2011). Al deze factoren verkleinen de kans

op dakloosheid na vrijlating. Daarnaast bleek uit enkele studies ook dat het hebben van werk deze kans verkleint (Dyb, 2009; Niven & Olagundoye, 2002; Baldry e.a., 2006; Van den Braak e.a., 2003; Van Galen e.a., 1998). Tot slot kwamen middelengebruik en leeftijd een aantal keer naar voren. Alcohol- en drugsgebruik leidt hierbij tot meer dakloosheid (Niven & Stewart, 2005; Williams e.a., 2012; Baldry e.a., 2006; Van den Braak e.a., 2003). In een aantal studies, tot slot, was een lagere leeftijd een beschermende factor tegen dakloosheid (Niven & Stewart, 2005; Williams e.a., 2012; Wolff e.a., 2012; Metraux & Culhane, 2004; More & Weijters, 2011). Uit bovenstaande studies blijkt dat het belangrijk is verschillende kenmerken van de gedetineerden mee te nemen in onderzoek naar dakloosheid en detentie.

2.3.3 Tekortkomingen eerder onderzoek

Een deel van de hierboven beschreven studies heeft een cross-sectionele onderzoeksopzet. Zij maakten geen gebruik van longitudinale gegevens en daarmee is het lastiger conclusies te trekken over een daadwerkelijke verandering in huisvesting voor en na detentie. De longitudinale studies die er zijn, komen voor het merendeel uit de Verenigde Staten en Australië, en zijn minder goed te vergelijken met de situatie in Nederland. Ook bestaan deze studies vaak uit een onderzoeksgroep van een paar honderd gedetineerden. De longitudinale studies in Nederland die gebruik maakten van interviews met gedetineerden zijn niet recent en bestonden uit een kleine onderzoeksgroep (Janssen, 1999; Van Galen e.a., 1998). De recentere studies maakten enkel gebruik van dossiergegevens (More & Weijters, 2011; Noordhuizen & Weijters, 2012). De huidige studie is recent, maakt gebruik van meerdere metingen en hanteert bovendien een combinatie van interviewdata en registratiedata. Hiermee is dit onderzoek beter in staat een accuraat beeld te geven van dakloosheid voor en na een detentiestraf en factoren die dit verband kunnen verklaren.

2.4 METHODE

2.4.1 Deelnemers

Deze studie gebruikt gegevens van het Prison Project, een grootschalig, longitudinaal onderzoek naar de bedoelde en onbedoelde effecten van detentie (zie Dirkzwager e.a., 2018). Voor alle respondenten zijn zowel zelfrapportage als officieel geregistreerde gegevens beschikbaar. Tussen oktober 2010 en maart 2011 zijn 3.981 voorlopig gehechte gedetineerden ingestroomd in een huis van bewaring, die aan de inclusiecriteria (man, in Nederland geboren, tussen de 18 en 65 jaar oud) voldeden en in aanmerking kwamen voor deelname aan het onderzoek. Met 2.837 gedetineerden is contact gelegd. Getrainde inter-

viewers benaderden hen, waarna respondenten een *informed consent*-formulier tekenden voor instemming met deelname. Zij ontvingen hiervoor geen beloning. Er deden 1.904 gedetineerden mee met het onderzoek (67 procent). Hiervan vulden 1.748 ook een schriftelijke vragenlijst in. Tijdens de eerste meting tijdens detentie (D1), die ongeveer drie weken na instroom in het huis van bewaring plaatsvond, werd een *face-to-face*-interview (CAPI) afgenomen en een vragenlijst ingevuld, met als doel de situatie van gedetineerden voor detentie in kaart te brengen.

Elke respondent is vervolgens een halfjaar na zijn vrijlating opnieuw gezocht om hem te benaderen voor het follow-up interview. Aan het einde van de dataverzameling waren 1.799 gedetineerden uitgestroomd. Hiervan was 18 procent onvindbaar en kon dus niet opnieuw benaderd worden. Verder kon vijf procent van de wel gevonden respondenten niet benaderd worden, vanwege te zware psychologische problemen, emigratie of overlijden. De rest van de uitgestroomde gedetineerden is benaderd om deel te nemen aan het follow-up interview, waarvan 946 personen (67 procent) daadwerkelijk deelnamen. Dit interview na vrijlating werd gehouden bij de respondent thuis (50 procent), op een openbare locatie, zoals een café of bibliotheek (25 procent) of in een instituut, zoals detentie of een psychiatrische kliniek (25 procent). Respondenten kregen hiervoor een cadeaubon van tien euro. Deze R1-meting een halfjaar na vrijlating (bestaande uit een CAPI-interview) beoogde het eerste halfjaar na uitstroom uit detentie te meten.

Daarnaast is over de respondenten in het onderzoek uit verschillende bronnen officieel geregistreerde data verzameld, waaronder bijvoorbeeld detentieverleden en woongeschiedenis. Van de 946 deelnemende respondenten na vrijlating, hebben er 25 geen toestemming gegeven om geregistreerde data over hen te verzamelen. Daarnaast hebben 54 respondenten een of meerdere voor deze studie relevante variabelen uit het interview niet beantwoord. Hierdoor bestaat de uiteindelijke onderzoeksgroep uit 867 respondenten.

2.4.2 Data

Woonsituatie voor en na detentie

Van alle 867 respondenten zijn officieel geregistreerde woongegevens beschikbaar in de Basisregistratie Personen (BRP). Wanneer een respondent in deze data geen adres of alleen een briefadres heeft, geldt dat als dakloos. Wanneer een adres geregistreerd staat, heeft de respondent wel huisvesting. Tevens staan de begin- en einddatum van elk adres geregistreerd, waardoor voor elk meetmoment de exacte woonsituatie bepaald kan worden. Hierdoor is voor zowel voor detentie als één maand en zes maanden na vrijlating, bekend of een respondent dakloos was. Een verandering in woonsituatie, dus van dakloos naar huisvesting of andersom, wordt bepaald door naar de geregistreerde

situatie op elk meetmoment te kijken. Omdat de woonsituatie op drie meetmomenten beschikbaar is, voor detentie, direct na vrijlating en zes maanden later, is het ook mogelijk een woonpatroon te bepalen. Hierbij wordt gekeken of respondenten tijdens slechts één meetmoment dakloos zijn, of tijdens meerdere momenten en de periode van dakloosheid dus langer aanhoudt.

Bij de interviews is ook aan de respondenten wat hun woonsituatie op elk meetmomenten was. Voor ongeveer tien procent van de respondenten zat er een verschil tussen de informatie die zij zelf gaven over hun woonsituatie en de officieel geregistreerde woonsituatie. In dat geval had de respondent officieel wel een adres, maar gaf zelf aan dakloos te zijn, of andersom. Ook was het mogelijk dat een respondent volgens officiële gegevens op het adres van een Penitentiaire Inrichting geregistreerd stond, terwijl hij zelf aangaf in een huis te wonen. Naar elk van deze respondenten is apart gekeken om te bepalen wat de woonsituatie moest zijn. Voor het merendeel was sprake van een vertraagde registratie in de BRP, waarbij de respondent dus op een iets latere datum wel eenzelfde woonsituatie geregistreerd had als aangegeven in het interview. In Hoofdstuk 1 wordt uitgebreider beschreven op welke manier is omgegaan met verschillen tussen woonsituaties vanuit de interviews en officiële registratiedata.

Controlevariabelen

Omdat er sprake kan zijn van selectie-effecten en dezelfde factoren ervoor kunnen zorgen dat iemand dakloos raakt en delinquent gedrag vertoont (Gasper e.a., 2010), is het belangrijk andere kenmerken van de (ex-)gedetineerden mee te nemen in de analyses. De controlevariabelen zijn in de huidige studie onderverdeeld in drie categorieën: kenmerken gerelateerd aan de woonsituatie op het moment van arrestatie, detentiekennmerken en persoonlijke kenmerken. De percentages en gemiddelden van deze kenmerken worden getoond in Tabel 2.2.

Woonkenmerken

Diverse kenmerken over de woonsituatie voor detentie worden meegenomen in de analyses. Er is ten eerste gekeken of respondenten voor detentie dakloos waren (tien procent) of over huisvesting beschikten (90 procent). Van de 755 respondenten die voor detentie over huisvesting beschikten, en daarbij niet in een inrichting verbleven, woonde 26 procent alleen, 28 procent woonde samen met een partner en/of kind, 30 procent samen met ouders en 11 procent samen met anderen.

Van de 782 respondenten met huisvesting is tevens bepaald of zij in een buurt met een hoge of lage buurtstatus woonden. Dit is gedaan aan de hand van gegevens die het Sociaal en Cultureel Planbureau beschikbaar stelt over de sociale status van bijna alle buurten in Nederland (Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP), 2015). Deze buurtstatus wordt weergegeven door middel

van een statusscore, die is gebaseerd op het opleidingsniveau, het inkomen en de positie op de arbeidsmarkt van de bewoners van de buurt en geldt per viercijferig postcodegebied. Hierbij geldt dat hoe hoger de score is, hoe hoger de sociale status van de buurt. Voor dit onderzoek maakten we gebruik van de statusscores uit 2010, omdat de dataverzameling van het Prison Project in 2010 begon. Omdat het SCP gebieden met minder dan 100 inwoners geen statusscore toedeelt, ontbrak deze score voor vier respondenten. Deze hebben we de gemiddelde statusscore van de onderzoeksgroep toegekend. Tot slot hebben daklozen een score nul gekregen, omdat deze alleen relevant is voor de respondenten met huisvesting. Een statusscore kan een waarde hebben van -6.07 (lage sociale status) tot 2.81 (hoge sociale status). De gemiddelde statusscore voor heel Nederland is 0. Voor dit onderzoek is een variabele aangeemaakt die aangeeft of een respondent in een buurt met een lage (-6.07 tot 0) of hoge (0 tot 2.82) status woont. Van alle respondenten met huisvesting woont 62 procent in een buurt met een lage buurtstatus.

Vervolgens is voor respondenten die voor detentie over huisvesting beschikten, gekeken of zij op dat moment in één van de vier grote steden (Amsterdam, Rotterdam, Utrecht, Den Haag) woonden. Dit zijn de steden met de hoogste percentages dakloosheid in Nederland (CBS, 2016). Wanneer hun woonplaats een van deze steden betrof (dit geldt voor 20 procent van de respondenten), kregen zij op de variabele 'wonend in G4' een (1). Tot slot hebben alle respondenten aangegeven of zij, in het algemeen, een woning belangrijk vinden. Bijna 80 procent vond het hebben van een woning belangrijk.

Detentiekenmerken

Als detentiekenmerken zijn meegenomen in welke mate gedetineerden tijdens detentie hulp bij huisvesting hebben ontvangen door de medewerkers maatschappelijke dienstverlening (MMD), detentieduur, criminele geschiedenis en type gepleegd delict. Respondenten hebben aangegeven of zij tijdens hun detentie hulp nodig hadden van de MMD op het gebied van huisvesting. Voor 47 procent van alle gedetineerden (N=410) geldt dat zij aangaven hulp nodig te hebben. Echter hebben 363 respondenten (42 procent van het totaal aantal respondenten) gevraagde hulp niet ontvangen. De rest had geen hulp nodig of heeft de gevraagde hulp wel ontvangen. Informatie over de detentieduur is verkregen uit het registratiesysteem TULP van het Ministerie van Veiligheid en Justitie en gemeten in aantal dagen. De gemiddelde detentieduur is 229 dagen en 51 procent van de gedetineerden had een detentieduur van vier maanden of langer. Detentiegeschiedenis en type delict zijn verkregen uit het registratiesysteem OBJD (Onderzoek- en Beleidsdatabase Justitiële Documentatie) en geven weer of de respondent in de afgelopen vijf jaar al eerder in detentie heeft gezeten en of de respondent een vermogensdelict of een gewelds- of ander type delict heeft gepleegd. Iets minder dan de helft van de gedetineerden (44 procent) heeft al eerder een detentiestraf ondergaan, waarbij opvalt dat een groter deel van de daklozen (69 procent) eerder in detentie heeft gezeten

dan de respondenten met huisvesting (41 procent). Tot slot was 31 procent van de respondenten ingestroomd in voorlopige hechtenis vanwege een vermogensdelict. Onder de daklozen was vaker sprake van een vermogensdelict dan bij de gedetineerden met huisvesting (54 versus 29 procent).

Persoonlijke kenmerken

Als persoonlijke kenmerken zijn ten eerste een aantal kenmerken onderzocht, waarvan op basis van de literatuur bekend is dat deze vaak samenhangen met dakloosheid, namelijk psychische problemen en middelengebruik (Greenberg & Rosenheck, 2008). Het hebben van psychische problemen is weergegeven door de score van respondenten op de BSI, een lijst om de omvang van psychische klachten te meten (De Beurs, 2011). Een hoge score houdt in dat de respondent meer psychische klachten ondervindt. Een kwart van de gedetineerden had een erg hoge BSI-score en ondervond dus een hoge mate van psychische problemen. Overmatig alcohol- en drugsgebruik in de twaalf maanden voorafgaand aan detentie kwam voor bij respectievelijk 72 en 46 procent van de gedetineerden. Overmatig alcoholgebruik houdt in dat de respondent wel eens meer dan twaalf glazen per dag dronk, terwijl overmatig drugsgebruik betekent dat de respondent meer dan een keer per week drugs gebruikte in de twaalf maanden voor detentie. Daarnaast ondervond 18 procent problemen in het dagelijks leven door zijn alcoholgebruik, en 29 procent door zijn drugsgebruik.

Respondenten is tijdens detentie gevraagd of zij bij instroom een partner, kind(eren), werk en schulden hadden. Deze variabelen zijn dichotoom, waarbij een 0 staat voor het niet hebben van een partner, kind(eren), werk en schulden. Op het moment van instroom in detentie had 45 procent een partner, 45 procent een of meer kinderen, 39 procent beschikte over werk en 60 procent had schulden.

Etniciteit is gebaseerd op informatie uit de Basisregistratie Personen. Alle respondenten zijn zelf in Nederland geboren. Een respondent wordt als autochtoon beschouwd als beide ouders in Nederland zijn geboren (1), in overige gevallen wordt de respondent gezien als tweedegeneratieallochtoon (CBS, 2000). Van alle respondenten is 67 procent autochtoon. Leeftijd op het moment van instroom in detentie is samengesteld door de geboortedatum van de respondenten en de datum van instroom samen te nemen, en is gebaseerd op het registratiesysteem van de Penitentiaire Inrichting. De gemiddelde leeftijd was op het moment van instroom in detentie 31 jaar, waarbij 38 procent in de categorie 18-24 jaar valt, 39 procent tussen de 25 en 39 jaar is en 23 procent tussen de 40 en 65 jaar.

Tabel 2.2. Beschrijvende statistiek van kenmerken van gedetineerden voor detentie

Kenmerken voor detentie	Woonsituatie voor detentie					
	Dakloos		Huisvesting		Totaal	
	(N= 85)		(N=782)		(N=867)	
	%	N	%	N	%	N
Dakloos	100	85	nvt	nvt	10	85
Woning: alleen	nvt	nvt	26	201	23	201
Woning: met partner/kind	nvt	nvt	28	222	26	222
Woning: met ouders	nvt	nvt	30	235	27	235
Woning: met anderen	nvt	nvt	11	87	10	87
Buurtstatus: laag	nvt	nvt	62	486	56	486
G4	nvt	nvt	20	159	18	159
Woning belangrijk	77	65	79	617	79	682
<i>Detentiekenmerken</i>						
Hulp mmd bij woning: nodig	56	48	46	362	47	410
Hulp mmd bij woning: hulp niet gekregen	48	41	41	322	42	363
Eerdere detentie	69	59	41	319	44	378
Detentieduur: lang (4 maanden of langer)	51	43	51	400	51	443
Delicttype: vermogens	54	46	29	224	31	270
<i>Persoonskenmerken</i>						
BSI: hoog	25	21	26	200	25	221
Overmatig alcoholgebruik 12 mnd	71	60	72	565	72	625
Problemen door alcoholgebruik	22	19	17	135	18	154
Overmatig drugsgebruik 12 mnd	69	59	44	340	46	399
Problemen door drugsgebruik	47	40	27	211	29	251
Partner	26	22	47	371	45	393
Kind	54	46	45	348	45	394
Werk	8	7	43	332	39	339
Schulden	80	68	58	454	60	522
Etniciteit: autochtoon	73	62	67	520	67	582
Leeftijd: 18-24	24	20	40	312	38	332
Leeftijd: 25-39	49	42	38	293	39	335
Leeftijd: 40-65	27	23	23	177	23	200

Enkele opvallende verschillen bij deze persoonskenmerken tussen dakloze en niet-dakloze gedetineerden zijn dat onder daklozen vaker sprake is van overmatig drugsgebruik en problemen door drugsgebruik. Bovendien hebben daklozen minder vaak een partner, en juist vaker schulden. Ook valt op dat slechts acht procent van de dakloze gedetineerden voorafgaand aan detentie werk had, tegenover 43 procent van de gedetineerden met huisvesting.

2.5 RESULTATEN

2.5.1 Dakloosheid bij (ex-)gedetineerden

Het eerste doel van deze studie was in kaart brengen hoeveel gedetineerden voor en na hun detentie dakloos zijn in Nederland. In Tabel 2.3 is te zien dat voor detentie tien procent van de gedetineerden dakloos was. De rest beschikte over huisvesting. Eén maand na detentie was twaalf procent dakloos. Dit percentage is dus iets hoger dan voor detentie. Zes maanden na vrijlating was een kleiner percentage dakloos (6 procent), en een vrij groot deel van de ex-gedetineerden zat opnieuw in detentie (19 procent). Deze percentages geven echter geen inzicht in de veranderingen die binnen personen plaatsvinden in dakloosheid.

Tabel 2.3. Woonsituatie voor, een maand na en zes maanden na detentie (N=867)

	Voor detentie		Eén maand na detentie		Zes maanden na detentie	
	N	%	N	%	N	%
Woning	782	90	767	88	651	75
Dakloos	85	10	100	12	54	6
Detentie					162	19

De volgende onderzoeksvraag gaat daarom in op de vraag in hoeverre gedetineerden na vrijlating dakloos raken en in hoeverre dakloze gedetineerden na vrijlating wel over huisvesting beschikken. Tabel 2.4 toont de verandering van woonsituatie tussen de verschillende meetmomenten. In totaal is 32 procent van alle respondenten die voor detentie dakloos waren, één maand na vrijlating nog steeds dakloos. Van de respondenten die voor detentie dakloos waren, beschikken er 68 procent direct na vrijlating wel over huisvesting. Omgekeerd is, van de respondenten die voor detentie wel over huisvesting beschikten, negen procent direct na detentie dakloos geraakt. Van de gedetineerden met huisvesting voor detentie, beschikt 91 procent hier direct na detentie ook over.

Zes maanden na vrijlating is bijna twintig procent van de respondenten die voor detentie dakloos waren, nog steeds of opnieuw dakloos. Aan de andere kant heeft 43 procent van de daklozen zes maanden na detentie wel een woning. Ook bevinden relatief veel ex-gedetineerden zich opnieuw in detentie. Van de respondenten die voor detentie dakloos waren, is zes maanden na vrijlating meer dan een derde (39 procent) opnieuw gedetineerd. Respondenten die voor detentie over huisvesting beschikten, raken relatief weinig dakloos. Slechts vijf procent van hen is zes maanden na detentie dakloos. Bijna 80 procent heeft nog steeds, of opnieuw, een woning. Zestien procent zit weer in detentie.

Tabel 2.4. Verandering van woonsituatie tussen meetmomenten (N=867)

	Voor detentie -> Eén maand na detentie		Voor detentie -> Zes maanden na detentie		Eén maand na detentie -> Zes maanden na detentie	
	N	%	N	%	N	%
Dakloos -> Dakloos	27	32	15	18	23	23
Dakloos -> Woning	58	68	37	43	32	32
Dakloos -> Detentie			33	39	45	45
Totaal	85	100	85	100	100	100
Woning -> Dakloos	73	9	39	5	31	4
Woning -> Woning	709	91	614	79	619	81
Woning -> Detentie			129	16	117	15
Totaal	782	100	782	100	767	100

Ook tijdens het halfjaar na vrijlating vinden nog verschuivingen plaats. Hoewel bijna een kwart (23 procent) gedurende deze periode dakloos blijft, vindt ook 32 procent van de daklozen alsnog een woning. Daarnaast raakt bijna de helft van de daklozen (45 procent) opnieuw gedetineerd. Een klein aandeel (vier procent) verliest zijn woning in het halfjaar na detentie, terwijl 81 procent zowel direct na vrijlating als zes maanden later over huisvesting beschikt. Tot slot zit vijftien procent van de ex-gedetioneerden met huisvesting direct na vrijlating, zes maanden later opnieuw in detentie.

In Figuur 2.1 worden de verschillende woonpatronen over de drie meetmomenten nauwkeuriger getoond. Hierin is het woonpatroon te zien dat respondenten volgen vanaf het moment van arrestatie tot zes maanden na vrijlating. Er zijn slechts zes gedetineerden die op alle drie de meetmomenten dakloos waren. De overige daklozen beschikken op minstens een van de momenten wel over huisvesting. Een klein aantal van de daklozen die direct na detentie over huisvesting beschikten, is dit zes maanden later toch weer verloren (16 procent). Ook zijn er een aantal gedetineerden die direct na vrijlating hun huisvesting kwijt waren, maar zes maanden later wel weer een woonplek hebben (37 procent). Veruit de meeste respondenten (68 procent) beschikken op alle meetmomenten over huisvesting. Tegelijkertijd betekent dit dat 32 procent van alle respondenten op enig moment in de periode tussen instroom in detentie en zes maanden na vrijlating geen stabiele plek heeft om te wonen. Deze resultaten laten duidelijk zien dat veel respondenten baat zullen hebben bij hulp op het gebied van huisvesting, zowel tijdens als in de periode na detentie.

Voor detentie	Eén maand na detentie	N	%	Zes maanden na detentie	N	%
Dakloos: 85	Dakloos	27	3	Dakloos	6	1
				Detentie	16	2
				Woning	5	1
	Woning	58	7	Dakloos	9	1
				Detentie	17	2
				Woning	32	4
Woning: 782	Woning	709	82	Woning	587	68
				Dakloos	22	2
				Detentie	100	11
	Dakloos	73	8	Woning	27	3
				Dakloos	17	2
				Detentie	29	3
Totaal		867	100		867	100

Figuur 2.1. Woonpatronen alle gedetineerden (N=867)

2.5.2 Determinanten van dakloosheid

De volgende onderzoeksvraag betrof de vraag in hoeverre woonkenmerken, detentiekkenmerken en persoonskenmerken van gedetineerden samenhangen met dakloosheid na detentie? Met andere woorden, zijn er bij deze groep respondenten factoren aan te wijzen aan het begin van detentie die samenhangen met dakloosheid na vrijlating? Tabel 2.5 toont onderlinge verbanden tussen alle kenmerken apart en de woonsituatie na vrijlating. Eerst zijn alle kenmerken gerelateerd aan de woonsituatie direct na vrijlating, waarbij een respondent dakloos kon zijn dan wel over huisvesting beschikte. Vervolgens is gekeken naar de woonsituatie zes maanden later. Hierbij is een derde optie, naast dakloos en over een woning beschikken, opnieuw gedetineerd zijn. Daarna zijn voor elke respondent de woonsituatie direct na detentie en zes maanden later samengenomen en is bepaald of de respondent in deze periode van zes maanden geen enkele keer dakloos was, op een van deze momenten dakloos of op beide momenten dakloos was. Deze verschillende uitkomsten (nul, een of twee keer dakloos) zijn eveneens gerelateerd aan alle kenmerken.

Tabel 2.5. Percentage daklozen en woning één en zes maanden na detentie, naar kenmerken voor detentie (N=867)

	Eén maand na detentie			Zes maanden na detentie						Eén en zes maanden na detentie					
	Percentage daklozen			Percentage daklozen			Percentage nul keer dakloos			Percentage één keer dakloos			Percentage twee keer dakloos		
	Kenmerken voor detentie			Kenmerken voor detentie			Kenmerken voor detentie			Kenmerken voor detentie			Kenmerken voor detentie		
	Ja	Nee	Chi²	Ja	Nee	Chi²	Ja	Nee	Chi²	Ja	Nee	Chi²	Ja	Nee	Chi²
<i>Voor detentie</i>															
<i>Woonkenmerken</i>															
Dakloos	32	9	***	18	5	44	79	***	38	75	55	23	7	2	***
Woning: alleen	7	14		8	5	76	77		75	71	21	28	4	3	
Woning: met partner/kind	8	14		5	6	80	75		77	70	22	27	4	3	
Woning: met ouders	6	14	***	3	6	84	74	***	82	68	17	29	1	4	***
Woning: met anderen	28	7	***	6	5	66	80	***	53	78	44	20	3	3	***
Buurtstatus: laag	14	6	***	7	4	73	78		69	76	28	22	3	2	
G4	6	10	***	6	5	74	80		71	76	28	21	1	3	***
Woning: belangrijk	11	11		6	7	77	68	*	73	75	25	22	2	4	*
<i>Detentienkenmerken</i>															
Hulp mnd bij woning: nodig	16	7	***	10	3	72	78	**	67	76	29	23	4	1	**
Hulp mnd bij woning: hulp niet gekregen	18	7	***	10	4	71	78	**	66	76	30	23	5	1	***
Eerdere detentie	16	8	***	9	5	60	87	***	57	82	39	16	4	2	***
Detentieduur: lang (4 maanden en langer)	11	13		6	7	80	70		76	67	22	30	2	3	*
Delicttype: vermogens	20	8	***	9	5	56	84	***	51	80	44	18	4	2	***
<i>Persoonskenmerken</i>															
BSI: hoog	9	12	*	6	6	77	76		75	72	23	26	2	3	
Overmatig alcoholgebruik 12 mnd	12	10		7	4	75	75		71	71	25	27	3	1	
Problemen door alcoholgebruik	14	11		8	6	71	76		65	73	32	25	3	3	
Overmatig drugsgebruik 12 mnd	17	7	***	8	5	69	80	**	64	78	32	21	4	1	***
Problemen door drugsgebruik	16	10	*	7	6	68	78	**	63	75	34	23	4	2	**
Partner	9	14	*	5	7	76	74		73	70	25	27	2	3	
Kind	13	10		7	5	72	78		68	74	29	23	3	3	
Werk	7	15	***	4	8	84	69	***	81	66	19	31	1	4	***
Schulden	13	9		8	3	73	79	**	69	76	28	23	3	2	
Ernstig: autochtoon	12	11		8	4	74	77		71	72	26	27	3	2	
Leeftijd: 18-24	8	14	**	3	9	81	73		77	69	22	28	1	4	*
Leeftijd: 25-39	16	9	**	8	7	70	78	***	66	75	31	24	4	3	*
Leeftijd: 40-65	11	12		10	6	75	76		72	72	25	27	4	3	

*= $p < .05$; **= $p < .01$; ***= $p < .001$

In Tabel 2.5 is te zien dat veel van de kenmerken samenhangen met de woon-situatie op de verschillende meetmomenten, zowel apart als gecombineerd als woonpatroon. Dakloosheid voor detentie, voor detentie in een buurt met een lage status wonen, samenwonen met anderen, hulp nodig hebben bij huisvesting, geen hulp ontvangen tijdens detentie van de mmd, eerdere detentiestraffen, een vermogensdelict hebben gepleegd, overmatig drugsgebruik en hier problemen van ondervinden en een leeftijd tussen de 25 en 39 jaar hangen allen samen met een grotere kans op dakloosheid. Hier staat tegenover dat wonen in een van de vier grote steden, samenwonen met ouders, een hoge BSI-score, het hebben van een partner en werk, en een leeftijd tussen de 18 en 24 jaar de kans op dakloosheid verlagen.

Bij dakloosheid zes maanden na vrijlating spelen gedeeltelijk dezelfde kenmerken een rol als bij dakloosheid in de eerste maand na vrijlating. Verschillen met direct na vrijlating zijn buurtstatus en wonen in een van de vier grote steden, wat zes maanden na detentie niet gerelateerd is aan dakloosheid. Ook de BSI-score, het hebben van een partner en een lage leeftijd spelen geen rol meer. Daarentegen is aangegeven een woning belangrijk te vinden nu wel significant gerelateerd aan dakloosheid, en vergroot het de kans op het hebben van huisvesting. Ook hangt nu het hebben van schulden samen met een grotere kans op dakloosheid.

Met betrekking tot de woonpatronen, is te zien dat daklozen voor detentie vaker op beide momenten na vrijlating wederom dakloos zijn dan respondenten die voor detentie wel over huisvesting beschikten. Ook wonen in een buurt met een lage status of in een van de vier grote steden geeft een grotere kans om een keer dakloos te zijn. Samenwonen met ouders vergroot de kans op geen enkele keer dakloos, en wonen bij anderen geeft juist meer kans op een of twee keer dakloosheid. Respondenten die hulp vroegen tijdens detentie bij huisvesting, zijn vaker een of meerdere keren dakloos. Ook het niet ontvangen van deze hulp vergroot de kans op dakloosheid. Een eerdere detentiestraf en een vermogensdelict vergroten eveneens de kans op dakloosheid, terwijl een langere detentieduur deze kans verkleint. Verder hangt het hebben van werk samen met een grotere kans op huisvesting, terwijl overmatig drugsgebruik, problemen door alcohol- en drugsgebruik, het hebben van schulden en een leeftijd tussen 25 en 39 jaar de kans hierop juist verkleinen.

Vervolgens zijn regressieanalyses gedaan, waarin deze kenmerken wederom zijn gerelateerd aan de woonsituatie zowel direct na vrijlating en zes maanden later apart van elkaar, als ook de woonpatronen. Alcohol- en drugsgebruik zijn hierbij weggelaten, omdat deze sterk samenhangen met het ervaren van problemen door alcohol- en drugsgebruik. De resultaten van de regressieanalyses zijn te zien in Tabel 2.6.

Tabel 2.6. Regressieanalyses van woonsituaties één en zes maanden na detentie (N=867)

	maand na detentie		maanden na detentie			maand na detentie		maanden na detentie			maand na detentie		maanden na detentie			maand na detentie		maanden na detentie			maand na detentie		maanden na detentie		
	B	SE	Dakloos (1) vs woning (0)	B		SE	In detentie (2) vs woning (0)	B	SE		Eén of twee keer dakloos (1) vs nul keer dakloos (0)	B	SE	Eén keer dakloos (1) vs nul keer dakloos (0)		B	SE	Twee keer dakloos (1) vs nul keer dakloos (0)	B		SE	Eén keer dakloos (1) vs nul keer dakloos (0)	B	SE	Twee keer dakloos (1) vs nul keer dakloos (0)
Woonkenmerken																									
Dakloos	0.01	0.37	1.78	0.59	**	0.86	0.37	*	0.76	0.33	*	0.72	0.33	*	1.25	0.81									
Woning: alleen	-1.10	0.38	**	0.56		-0.22	0.32		-0.48	0.27		-0.62	0.28	*	0.83	0.74									
Woning: met partner/kind	-1.00	0.42	*	0.18	0.65	-0.53	0.36		-0.75	0.31	*	-0.79	0.32	*	-0.37	0.96									
Woning: met ouders	-1.22	0.39	**	0.46	0.63	-0.62	0.33		-0.86	0.28	**	-0.90	0.28	**	-0.28	0.88									
Woning: met anderen	ref	ref	ref	ref	ref	ref	ref	ref	ref	ref	ref	ref	ref	ref	ref	ref									
Buurtstatus: hoog	-0.54	0.30	-0.24	0.38	0.37	0.23	0.23		0.14	0.19		0.14	0.20		0.18	0.35									
G4	-0.67	0.40	0.39	0.43	0.19	0.27	0.24	0.23	0.24	0.23		0.33	0.23		-1.40	1.08									
Woning belangrijk	-0.05	0.37	-0.05	0.46	-0.32	0.31	-0.05	0.27				0.00	0.28		-0.39	0.63									
Detentikenmerken																									
Hulp mnd bij woning: nodig	-0.92	0.78	0.73	0.64		-0.36	0.49		-0.11	0.41		-0.01	0.41		17.46	0.52									
Hulp mnd bij woning: hulp niet gekregen	1.74	0.77	*	0.31	0.60	0.40	0.49		0.54	0.41		0.36	0.41		18.77	0.00									
Eerdere detentie	0.13	0.27	0.42	0.35	1.11	0.23	0.23	**	0.64	0.19	**	0.64	0.20	**	0.66	0.33									
Detentieduur: lang (4 maanden en langer)	0.03	0.24	-0.13	0.32	-0.45	0.20	*	-0.29	0.18	0.18		-0.32	0.18		-0.02	0.46									
Delicttype: vermogens	0.58	0.27	*	0.50	0.35	0.93	0.22	**	0.80	0.19	**	0.83	0.20	**	0.50	0.52									
Persoonskenmerken																									
BSI: hoog	0.35	0.58	-0.60	0.37		-0.26	0.25		-0.51	0.21	*	-0.49	0.22	*	-0.75	0.57									
Problemen door alcoholgebruik	0.07	0.30	0.11	0.38		-0.05	0.26		0.17	0.22		0.21	0.23		-0.21	0.62									
Problemen door drugsgebruik	0.24	0.27	-0.11	0.36	0.23	0.23	0.23		0.24	0.20		0.24	0.21		0.09	0.50									
Partner	-0.20	0.29	0.09	0.37	0.26	0.24	0.24		0.30	0.20		0.23	0.21		0.12	0.58									
Kind	0.35	0.27	0.09	0.34	0.38	0.24	0.24		0.20	0.20		0.35	0.21		-0.12	0.51									
Werk	-0.40	0.29	-0.54	0.37	-0.40	0.23	0.23		-0.34	0.19		-0.26	0.20		-1.47	0.68								*	
Schulden	-0.18	0.26	0.51	0.38	-0.29	0.22	0.22		-0.10	0.19		-0.11	0.19		-0.07	0.54									
Etniciteit: autochtoon	-0.09	0.28	0.65	0.41	-0.10	0.24	-0.07	0.24	-0.07	0.20		-0.10	0.21		0.22	0.58									
Leeftijd: 18-24	-0.63	0.32	*	-0.79	0.46	-0.05	0.26		-0.21	0.23		-0.15	0.23		-1.02	0.69									
Leeftijd: 25-39	ref	ref	ref	ref	ref	ref	ref	ref	ref	ref	ref	ref	ref	ref	ref	ref									
Leeftijd: 40-65	-0.51	0.32	0.33	0.36	-0.42	0.28	0.28		-0.20	0.23		-0.21	0.24		-0.09	0.35									
Pseudo R ²		23		29	25		29			25			27												

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Tabel 2.6 laat zien dat voor detentie wonen in een buurt met een hoge buurt-status de kans op dakloosheid na vrijlating verkleint. Daarnaast is voor dakloosheid in de eerste maand na vrijlating van alle woonkenmerken het met name belangrijk met wie een gedetineerde samenwoont. Wanneer enkel dakloosheid voor detentie wordt meegenomen, leidt tot dit een significant grotere kans op dakloosheid na vrijlating. Als echter ook wordt gekeken naar de meer specifieke woonsituatie, speelt dat een grotere rol dan enkel wel of niet over huisvesting beschikken. Respondenten die voor detentie een woning hadden en hierin alleen, samen met partner en/of kinderen of samen met ouders woonden, hebben allen een kleinere kans op dakloosheid dan respondenten die samen met anderen (zowel familie als niet-familie) in hun woning woonden. Dit lijkt er aan de ene kant op te duiden dat het economische theoretische perspectief een verklaring kan geven voor dakloosheid na detentie. Respondenten die zich voor detentie een eigen woning konden veroorloven, zullen een betere economische positie hebben en vaker na vrijlating ook in staat zijn een woning te behouden verkrijgen. Aan de andere kant duidt dit resultaat op een verklaring door de sociale controletheorie. De binding met ouders en partner zal immers vaak sterker zijn dan met anderen die verder van de respondent af staan. Inwonen bij anderen kan ook inhouden dat gedetineerden bijvoorbeeld met een tijdelijk huurcontract inwoonden dat ontbonden wordt bij een detentiestraf, waardoor ze hun huisvesting verliezen.

Gedetineerden die tijdens hun detentie hulp vroegen aan medewerkers bij hun huisvestingsproblemen, maar dit niet kregen, hebben een significant grotere kans op dakloosheid direct na vrijlating dan gedetineerden die wel hulp ontvingen. Daarnaast hebben respondenten die vastzaten vanwege een vermogensdelict een grotere kans op dakloosheid dan respondenten die een gewelds- of ander type delict hadden gepleegd. Dit komt overeen met literatuur waaruit blijkt dat daklozen vaker vastzitten voor vermogensdelicten dan voor geweldsdelicten (Greenberg & Rosenheck, 2008). Hoewel drugsgebruik en het ervaren van problemen hierdoor voorafgaand aan detentie vaak voorkwam bij de daklozen, speelt dit geen rol bij dakloosheid na detentie. Wellicht kan dit verklaard worden door een afname van het drugsgebruik tijdens de detentieperiode. Het hebben van een partner en werk zijn in deze regressieanalyse niet meer significant gerelateerd aan dakloosheid, waar dit eerst wel het geval was. Beiden hangen echter ook sterk samen met de woonsituatie voor detentie, en dan met name het wonen met partner en/of kind. Dit kan het wegvallen van het verband met dakloosheid in de regressieanalyse verklaren. Tot slot hebben jongere respondenten tussen de 18 en 24 jaar minder kans om dakloos te raken dan iets oudere respondenten tussen de 25 en 39 jaar, wat kan samenhangen met het inwonen bij de ouders. Het zijn vooral de jongere respondenten die bij hun ouders wonen, wat een beschermende factor voor dakloosheid blijkt te zijn.

Zes maanden na vrijlating vergroot dakloosheid voor detentie wel de kans op dakloos raken of blijven. Op deze langere termijn speelt geen rol meer met

wie de gedetineerde voor detentie samenwoonde. De in Tabel 2.5 significante verbanden tussen de detentiekenmerken 'eerdere detentie', 'detentieduur' en 'delicttype' blijken vooral van belang bij het opnieuw in detentie komen, waarbij een eerder detentieverleden en een vermogensdelict de kans hierop vergroten, en een lange detentieduur de kans op dakloosheid juist verkleint. Geen van de kenmerken van de gedetineerden speelt een rol bij dakloosheid zes maanden na detentie. Wellicht is dit omdat alle kenmerken gemeten zijn over de periode voor instroom in detentie, en op deze langere termijn andere factoren een rol spelen.

Vervolgens is gekeken naar de rol die de kenmerken van de gedetineerden spelen bij het woonpatroon gedurende het halfjaar na vrijlating (Tabel 2.6). Hierbij bestond de afhankelijke variabele uit de twee categorieën 'geen enkele keer dakloos' en 'een of twee keer dakloos'. Een respondent kan dan op een moment dakloos zijn geweest en op het andere moment een woning hebben gehad of gedetineerd zijn, of de respondent was op beide momenten dakloos. Opnieuw in detentie zitten, is hier dus onderdeel van de afhankelijke variabele en niet meegenomen als dakloos. Het is van belang om in gedachten te houden dat dit een onderschatting van het aantal daklozen met zich mee kan brengen, aangezien respondenten die opnieuw vast zitten wellicht buiten detentie geen woning hebben.

Gedeeltelijk dezelfde kenmerken als in de voorgaande tabel zijn hierbij van belang. Dakloos zijn voor detentie hangt samen met minstens een keer dakloos zijn na detentie. Net als bij de vorige analyse, geven samen met partner en/of kind wonen en bij ouders wonen, een kleinere kans op dakloosheid dan met anderen wonen. Eerdere detentiestrafen en een vermogensdelict vergroten ook hier de kans op dakloosheid. Detentieduur speelt geen rol meer. Tot slot verkleint een hoge BSI-score de kans op dakloosheid. Dit kan erop duiden dat de gedetineerden die vanwege psychische klachten hulp nodig hebben, dit ook krijgen en bijvoorbeeld in een instelling wonen. Correlatieanalyse laat inderdaad zien dat een hoge BSI-score gerelateerd is aan het wonen in een instantie, zowel een als zes maanden na vrijlating, maar niet in de periode voor detentie. Dit wijst erop dat deze respondenten tijdens detentie verwezen worden naar een instantie.

Deze analyse is, tot slot, ook nog uitgesplitst naar een keer dakloos zijn na detentie of twee keer dakloos zijn. Bij een keer dakloos zijn in het halfjaar na detentie, is van belang met wie een gedetineerde in zijn woning voor detentie woonde. Alleen wonen, met partner en/of kind wonen en met ouders wonen, verkleinen de kans op dakloosheid tegenover samen met anderen wonen. Dit verband is niet te zien bij twee keer dakloos zijn na detentie. De effecten van eerdere detentiestrafen, type delict en BSI-score zijn hetzelfde als in de vorige analyse. Bij tweemaal dakloos spelen vooral het vragen van hulp bij huisvesting en het hebben van werk een rol. Beiden verkleinen de kans op twee keer dakloos zijn.

2.6 DISCUSSIE

De huidige studie onderzocht voor een grote groep Nederlandse gedetineerden in welke mate dakloosheid voor en na detentie voorkomt. De resultaten toonden aan dat voorafgaand aan detentie tien procent van de gedetineerden dakloos was (dat wil zeggen dat zij op straat leefden, in een opvanginstantie verbleven of wisselend bij verschillende familie, vrienden, kennissen woonden). Kort na detentie is het aandeel daklozen wat groter, terwijl het zes maanden na vrijlating juist kleiner is dan voor detentie. Slecht een enkeling is gedurende de hele onderzoeksperiode stabiel dakloos, hoewel 32 procent van de totale onderzoeksgroep op enig moment dakloos is. Verder is er sprake van een grote verscheidenheid aan woonpatronen. Sommige dakloze gedetineerden hebben direct na vrijlating wel huisvesting en behouden dit, terwijl anderen geen huisvesting konden verkrijgen of hun nieuwe huisvesting al snel daarna weer verliezen. Daartegenover staat dat gedetineerden met huisvesting voorafgaand aan detentie dit in sommige gevallen direct na vrijlating of in de periode daarna kwijtraken. Deze resultaten tonen aan dat dakloosheid een duidelijk aandachtspunt is voor deze doelgroep, en huisvesting een belangrijk speerpunt moet zijn voor de inspanningen ex-gedetineerden te helpen re-integreren.

Uit aanvullende analyses bleek verder dat verschillende kenmerken van de gedetineerden een rol spelen bij eventuele dakloosheid na detentie. Op basis van verschillende theorieën werd verwacht dat bepaalde factoren zouden samenhangen met de kans op dakloosheid. Aan de hand van de sociale bindingtheorie werd bijvoorbeeld verwacht dat gedetineerden met goede sociale bindingen, met bijvoorbeeld partner of ouders, minder dakloos zouden zijn. Het enkel hebben van een partner of kind hangt niet samen met een kleinere kans op dakloosheid, maar voorafgaand aan detentie wonen met partner en/of kind en wonen met ouders verkleint inderdaad de kans op dakloosheid. Voor detentie alleen in een eigen huis wonen en wonen bij ouders of partner vergroot de kans om ook na vrijlating huisvesting te hebben. Het eerste wijst erop dat het hebben van een goede economische positie, de gedetineerde was immers voor detentie in staat een eigen woning te hebben, een grotere kans geeft op huisvesting na vrijlating. Het tweede komt overeen met onderzoek van Niven & Stewart (2005), waarbij eveneens samenwonen met een partner voor detentie de kans op huisvesting bij vrijlating vergroot. Samenwonen met anderen voor detentie hangt daarentegen samen met een grotere kans op dakloosheid. Dit lijkt erop te duiden dat samenwonen met anderen, niet zijnde ouders of partner, een vrij instabiele woonsituatie is. Sociale bindingen met zulke anderen zullen over het algemeen ook minder sterk zijn dan de binding met de ouders (Steiner e.a., 2015) of partner.

Op basis van de labelingtheorieën werd verwacht dat factoren die leiden tot een groter stigma voor de ex-gedetineerde de kans op huisvesting verkleinen. Dit zijn factoren als een langere detentieduur, een eerder detentieverleden en zwaardere delicten, zoals geweldsdelicten. Met betrekking tot detentieduur

werd eveneens, op basis van de economische theorieën, verwacht dat een langere detentieduur zou leiden tot meer dakloosheid, omdat dit het economisch profiel van de gedetineerden verder kan verslechteren dan bij een korte detentieduur, met name door verlies van baan en inkomsten. Detentieduur lijkt echter vooral een rol te spelen bij opnieuw gedetineerd raken, waarbij een langere detentieduur samenhangt met een kleinere kans hierop. Ook de overige detentiekenmerken hangen met name samen met opnieuw in detentie komen. Van extra stigma lijkt dan ook niet zozeer sprake te zijn. Het hebben van werk verkleint wel de kans op tweemaal dakloos zijn na vrijlating, wat de economische perspectieven ondersteunt.

Uit de resultaten komt daarnaast naar voren dat respondenten die geen hulp bij huisvesting hebben ontvangen tijdens detentie, hoewel ze hier wel om vroegen, vaker dakloos zijn direct na vrijlating. Het ontbreken van hulpverlening lijkt dus een belangrijke rol te spelen. Dit resultaat komt niet overeen met Niven & Stewart (2005), die juist geen verband tussen hulpverlening tijdens detentie en dakloosheid na vrijlating vonden. Wellicht is de groep die aangeeft gevraagde hulp niet te hebben ontvangen, toch al de groep gedetineerden met de slechtste uitgangspositie en dus de grootste kans op dakloosheid. Correlaties laten zien dat het ontbreken van gevraagde hulp samenhangt met voor detentie bij anderen wonen, wat gezien kan worden als een onzekere woonsituatie, die zelf ook de kans op dakloosheid vergroot.

Het resultaat, tot slot, dat een hoge BSI-score de kans op dakloosheid verkleint, is aan de ene kant tegengesteld aan de verwachting. Psychische problemen, evenals problemen met middelengebruik, worden vaak geassocieerd met dakloosheid (Greenberg & Rosenheck, 2008; Niven & Stewart, 2005). Aan de andere kant kan dit resultaat erop duiden dat hulpverleningsinstanties goed in staat zijn om de gedetineerden met zulke problemen te bereiken en te helpen bij onder andere huisvesting, bijvoorbeeld met een plek in een instelling. Uit aanvullende analyses bleek inderdaad dat de gedetineerden met een hoge BSI-score veelal in een instantie terechtkomen na detentie.

De resultaten van deze studie komen voor een deel overeen met die van eerdere Nederlandse onderzoeken, maar verschillen ook op belangrijke punten. Overeenkomstig met de bevindingen van Noordhuizen en Weijters (2012) bleken er bijvoorbeeld een halfjaar na vrijlating minder daklozen te zijn dan voor detentie. Ook lukt het, overeenkomstig het onderzoek van Noordhuizen en Weijters (2012) een deel van de dakloze gedetineerden om tijdens detentie wel huisvesting te vinden. Andere, minder recente, onderzoeken (Van Galen e.a., 1998; Janssen, 1999) lieten echter juist zien dat het aandeel daklozen na vrijlating veel hoger was. Wellicht wordt er tegenwoordig, nu één van de pijlers van het DJI-beleid is (Modernisering gevangeniswezen, 2008) om middels een zogenoemde levensloopbenadering tijdens detentie al aandacht te besteden aan resocialisatie, meer gedaan tijdens detentie om gedetineerden aan huisvesting te helpen, hoewel nog bijna de helft van de gedetineerden (42 procent) aangaf gevraagde hulp bij huisvesting niet te ontvangen.

De belangrijke bevinding dat er een grote mate van verscheidenheid is binnen de woonpatronen van (ex-)gedetineerden, wijst erop dat huisvestingsproblematiek onder gedetineerden en ex-gedetineerden aandacht verdient. Een stabiele woonsituatie is van groot belang voor een voorspoedige resocialisatie (Petersilia, 2003), en de huidige studie toont aan dat een stabiele situatie voor veel gedetineerden ontbreekt. Bovendien is het belangrijk om bij het beoordelen van de woonsituatie van ex-gedetineerden naar meerdere momenten te kijken. Wanneer slechts één moment bekeken wordt, kan ten onrechte geoordeeld worden dat een ex-gedetineerde met, op dat moment, huisvesting, zich in een goede situatie bevindt. Uit de huidige studie blijkt namelijk dat er sprake is van grillige woonpatronen en dat veel ex-gedetineerden met huisvesting één of zes maanden na vrijlating, hier op het andere meetmoment na vrijlating niet over beschikken. Volgend onderzoek zou meerdere meetmomenten na detentie, zowel op de korte als lange termijn, mee moeten nemen. Daarnaast kan volgend onderzoek meer factoren meenemen met betrekking tot de detentieperiode. Nog meer inzicht in wat er tijdens detentie gebeurt, op het gebied van bijvoorbeeld hulpverlening met huisvesting, is nodig om meer kennis te krijgen over de rol van een detentieperiode bij een eventuele dakloosheid. Uiteraard hebben de (ex-)gedetineerden zelf een belangrijke rol in het zoeken naar nieuwe woonmogelijkheden. Ook werken medewerkers van penitentiaire inrichtingen, gemeenten en de reclassering tijdens en ook na detentie samen om de kans op (vast) onderdak na vrijlating te vergroten (VNG, 2009). Tijdens detentie zijn er gesprekken met medewerkers van de maatschappelijke dienstverlening (MMD'ers) en andere medewerkers. Verder worden afspraken gemaakt met woningcorporaties om een aantal woningen beschikbaar te houden voor deze bijzondere doelgroep of wordt gezorgd voor een plek in de maatschappelijke opvang. De huidige vorm van hulpverlening en samenwerking tussen verschillende ketenpartners op het gebied van huisvesting (en vier andere voorwaarden voor succesvolle re-integratie) was relatief nieuw tijdens de onderzoeksperiode van deze studie en is verder geïmplementeerd in recente jaren (DJI, 2014). Kortom, vervolgonderzoek zal inzicht moeten geven in de precieze rol van (veranderingen in) beleid in de woonsituatie van ex-gedetineerden en of deze tot het gewenste resultaat van een stabielere woonsituatie leidt. De beleidsveranderingen en eventueel daaraan gerelateerde veranderingen in de woonsituaties kunnen vervolgens worden meegenomen in onderzoek naar woonsituaties en recidive.

Een ander aspect dat van belang kan zijn voor ex-gedetineerden bij het vinden van een woning, is de status van de woningmarkt. Ten tijde van het huidige onderzoek zat de Nederlandse huizenmarkt redelijk op slot (Elsinga, De Jong-Tennekes & Van der Heijden, 2011). Dit kan het vinden van een woning verder bemoeilijken. De status van de woningmarkt kan daarom samenhangen met de mate waarin (ex-)gedetineerden dakloosheid ondervinden. Volgend onderzoek kan de specifieke status van de woningmarkt meenemen en relateren aan dakloosheid onder (ex-)gedetineerden.

Meer onderzoek is ook nodig om vast te stellen in hoeverre de resultaten van onderhavige studie te generaliseren zijn naar bredere populaties. In dit onderzoek zijn de woonsituaties van voorlopig gehechte gedetineerden geanalyseerd. Dit zijn gedetineerden die al in detentie verblijven voorafgaand aan hun rechtszaak. Voorlopige hechtenis wordt alleen opgelegd wanneer de verwachting is dat de verdachte daadwerkelijk een gevangenisstraf opgelegd gaat krijgen (Wermink, 2014). Het gaat dus om een groep gedetineerden die relatief zware delicten heeft gepleegd. Toch is dit bijna de helft van de Nederlandse gevangenen (Linckens & De Looff, 2013). Gemiddeld hebben onze voorlopig gehechte gedetineerden een detentieduur van een halfjaar. Dit is iets langer dan in de gehele gedetineerdenpopulatie, waar de meerderheid niet langer dan een paar maanden vastzit (Linckens & De Looff, 2013). Van detentieduur werd verwacht dat een langere detentieduur kon leiden tot noodgedwongen veranderingen in woonpatronen. Uit de resultaten bleek dit echter niet. In het algemeen kan voor deze groep respondenten gesteld worden dat resultaten mogelijk een ernstiger beeld laten zien dan voor de hele detentiepopulatie geldt. Vervolgonderzoek moet ook inzicht geven in hoeverre de bevindingen geldig blijven als gedetineerden over een langere periode gevolgd worden. In dit onderzoek is de woonsituatie van gedetineerden onderzocht tot en met zes maanden na vrijlating. Wellicht zijn deze eerste maanden na detentie voor veel ex-gedetineerden nog onrustig en hebben zij langer nodig om (weer) hun eigen plek te vinden. Zo vinden Fontaine & Biess (2012) dat de huisvesting van ex-gedetineerden direct na vrijlating vaak van tijdelijke aard is en regelmatig ook niet geschikt als langdurige huisvesting, vanwege bijvoorbeeld de onderlinge relatie met de personen waar de ex-gedetineerde tijdelijk verblijft. Ook de huidige studie vindt dat het aantal daklozen zes maanden na vrijlating kleiner is dan een maand na vrijlating. Interessant is om te zien of deze trend zich voortzet wanneer gedetineerden over nog langere tijd gevolgd zouden worden.

Een ander punt van aandacht is het feit dat respondenten die zes maanden na vrijlating opnieuw vastzaten bij het woonpatroon niet gecodeerd konden worden als dakloos. Van hen was immers niet bekend of zij buiten de detentie over huisvesting zouden beschikken. Uit bijvoorbeeld Tabel 2.4 kwam echter wel naar voren dat een groot deel van de respondenten die voor detentie dakloos waren, zes maanden na vrijlating opnieuw vast zat. Van de respondenten die voor detentie wel huisvesting hadden, zit een veel kleiner deel later opnieuw vast. Het is dus aannemelijk dat een deel van de respondenten die opnieuw vastzitten zes maanden na vrijlating, eigenlijk dakloos zouden zijn. De huidige resultaten geven daarmee een onderschatting van dakloosheid, en de verwachting is dat de gevonden significante verschillen in de regressieanalyses nog sterker naar voren zouden komen wanneer van deze respondenten de daadwerkelijke woonsituatie bekend was.

Tot slot, gerelateerd aan het vorige punt, is het tevens aannemelijk dat de resultaten een onderschatting laten zien van het aantal daklozen vanwege het

feit dat een deel van de oorspronkelijke respondenten tijdens detentie na vrijlating niet meer gevonden is. Achttien procent van de gedetineerden die tijdens detentie zijn geïnterviewd, bleek na vrijlating niet te traceren. Het is denkbaar dat met name de daklozen moeilijk op te sporen zijn en bij deze achttien procent dus veel daklozen zitten. Dit kan dus wederom een onderschatting van het aantal daklozen inhouden.

Het huidige onderzoek richtte zich op dakloosheid onder (ex-)gedetineerden. Het merendeel van de gedetineerden beschikt echter zowel voor als na detentie over huisvesting. Het is interessant meer onderzoek te doen naar deze laatste groep. Zijn dit gedetineerden met een stabiele woonsituatie, of is ook onder deze groep sprake van grillige woonpatronen? Op deze vraag wordt in het volgende hoofdstuk ingegaan.

Ondanks de beperkingen levert het huidige onderzoek een belangrijke bijdrage aan de literatuur over dakloosheid voor en na detentie. Dit was mogelijk door gebruik te maken van unieke en gedetailleerde longitudinale data over de huisvesting van een grote groep (ex-)gedetineerden. Een woning is voor gedetineerden een van de eerste behoeften na vrijlating en goede huisvesting is een voorwaarde voor een succesvolle resocialisatie. Dit onderzoek heeft laten zien dat een deel van de ex-gedetineerden, eventueel met hulp, erin slaagt in deze behoefte te voorzien. Anderen raken echter hun vaste woonsituatie kwijt of keren terug naar een zwervend bestaan. Mogelijk leidt dit weer tot een terugval in de criminaliteit. Dat is een vraag die in hoofdstuk 5 onderzocht wordt. In het volgende hoofdstuk gaan we in op de gedetineerdenpopulatie die zowel voor als na detentie over huisvesting beschikt en bekijken verschillende verhuispatronen binnen deze groep.